

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження Бедної Ю.О.

«Методика педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики»

подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора освіти доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 Середня освіта «Музичне мистецтво»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами.

Актуальність представленого до захисту дисертаційного дослідження в умовах зіткнення сучасного світу з проблемою зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами є незаперечною. Трансформаційні процеси національної освіти згідно з новими принципами Нової української школи актуалізують зміну ставлення до дітей з різними освітніми потребами.

Законодавчі процеси України й всього цивілізованого світу надають інклюзивній освіті впевненого й активного розвитку (Закон України «Про освіту», «Загальна декларація прав людини ООН», «Конвенція про права дитини», «Саламанська декларація», «Конвенція ООН про права людини з інвалідністю», «Європейська хартія прав людей з аутизмом»).

У свою чергу музичне мистецтво, яке володіє неймовірно багатим потенціалом щодо підтримки та розвитку дітей з особливими потребами, а також їх соціалізації та адаптації у суспільному середовищі, має бути використано у педагогічній роботі з означеною категорією дітей.

Дисертація присвячена *актуальній* проблемі педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики, а саме визначені педагогічних умов, розробці та експериментальній перевірці інноваційної методики. *Актуальність* проблеми підсилюється й тим фактом, що впровадження інклюзивної освіти в Україні є незавершеним процесом, який потребує подальших зусиль та вдосконалень, розробки та впровадження інноваційних педагогічних підходів та методів, які дозволять кожному учню отримати максимально можливу освіту.

Доцільність наукового пошуку у представленій роботі зумовлена потребою в ефективних розробках, методичних інструментаріях педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами, корекції їх уваги у процесі навчання музики у спеціалізованих школах, школах мистецтв, загальноосвітніх закладах тощо. *Своєчасність* звернення до цієї тематики підтверджується тим, що у сучасному світі чисельність дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає, а якісна освіта має бути досутпна кожній дитині, незалежно від її особливостей та потреб, від її соціального статусу, мови, релігії, політичних переконань, фізичних або психічних обмежень.

Осмислення стану сучасної теорії та практики освітньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами викликало виявлення декількох

суперечностей між: заявленою необхідністю забезпечення прав (Закон України «Про освіту») на доступність освіти дітей з особливими потребами, дітей з аутизмом та практичною невиконаністю цього закону; необхідністю надання якісної освіти дітям з аутизмом та неготовністю учителів молодших класів до здійснення цієї настанови, недостатньою розробленістю проблеми корекції когнітивних можливостей дітей з аутизмом; обмеженістю навчання та комунікації дітей з аутизмом у спеціалізованих закладах та необхідністю соціальної взаємодії в подальшому самостійному житті; між емоційно-інтелектуальною та естетичною функцією музичного мистецтва та психорегуляційною можливістю його впливу на когнітивну сферу дитини;

Подане дисертаційне дослідження входить до плану наукових досліджень кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва Українського державного університету імені Михайла Драгоманова й становить частину наукового напрямку – «Теорія і методика мистецької освіти».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна. Експертиза дисертації свідчить про обґрунтованість та достовірність основних положень дисертації, отриманих результатів, теоретичних висновків; практичні рекомендації підтверджується всебічним аналізом складових ключового поняття дослідження. Це дозволило здобувачці дати визначення сутності понять «увага дітей з особливими потребами з різними проявами аутизму», яке розуміється як складний когнітивний процес вибіркового сприйняття, пам'яті, мислення та мовлення у залежності від їх індивідуальних психологічних особливостей та «увага дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у процесі навчання музики», яка в роботі визначена як прояв з певною мірою адекватності реакції дитини з аутизмом на звучання музики, здатність фокусувати увагу на звукових враженнях, музичних інструментах та піснях; представити структуру уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у функціональній єдності мотиваційного, пізнавально-комунікативного та творчо-діяльнісного компонентів.

У ході дослідницького пошуку дисертанткою виокремлено низку *методологічних складових*: визначені наукові *підходи* (когнітивний, індивідуально-комунікативний, сугестивний та музикотерапевтичний); *принципи* (усвідомленого сприйняття, фасилітації, релаксації, навіювання); *методичне забезпечення* склали винайдені педагогічні умови; система відповідних методів, спрямованих на реалізацію мети та розв'язання завдань дослідження на всіх етапах його розгортання; розроблені критерії з показниками для оцінки рівнів сформованості досліджуваного феномена у процесі поетапного його формування.

Результати формувального експерименту, який ґрунтувався на поетапному запровадженні застосованих педагогічних умов і відповідних до них адекватних методів, засвідчили логічність побудови та ефективність використаної методики педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики.

Представлені у дисертації висновки й рекомендації є логічним завершенням проведеного дослідження.

Зазначене дає підстави стверджувати, що основні наукові результати дослідження, отримані дисертанткою особисто, характеризуються науковою новизною, описаною у переліку здобутків, які отримано вперше. Тож, достовірність і вірогідність результатів дослідження підтверджено обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, цілісністю та системністю їхнього аналізу; застосуванням продуманих методологічних засад: наукових підходів та принципів; використанням традиційних методів наукового пошуку і специфічних дослідницьких методів; адекватною репрезентативністю вибіркою; застосуванням методів статистичної обробки результатів, що сприяло отриманню гранично точних результатів дослідження.

3. Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертація Бедної Ю.О. традиційно структурована, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (176 найменувань, 47 – іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дисертація складає 212 сторінок, з них основного тексту – 170 сторінки. Робота включає 14 таблиць, 8 рисунків, що разом з додатками становить 24 сторінки.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність обраної для наукового пошуку теми, її мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження; представлено теоретико-методологічну базу, окреслено комплекс взаємообумовлених методів для розв'язання поставлених завдань; обґрунтовано наукову новизну й практичне значення отриманих результатів; відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження та їх висвітлення у наукових публікаціях.

Зміст основної частини дисертаційного дослідження представляє логіку розгортання дослідження згідно сформульованих здобувачем п'яти завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом, визначенні її динаміки.

При вирішенні *першого завдання*, а саме здійснюючи аналіз літератури дозволив дисертантці визначити науково-теоретичну сутність ключових понять «увага дітей з особливими потребами» (складний когнітивний процес вибіркового сприйняття, пам'яті, мислення та мовлення у залежності від їх індивідуальних психологічних особливостей) та «увага дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у процесі навчання музики» (прояв з певною мірою адекватності реакції дитини з аутизмом на звучання музики, здатність фокусувати увагу на звукових враженнях, музичних інструментах та піснях).

Вирішення *другого завдання* дисертації дозволило констатувати, що діти з аутизмом відзначаються особливим функціонуванням уваги. Вони проявляють сенсорну домінантність (віддають перевагу стимулам певної

модальності) та виражену вибірковість (зосередження на окремих об'єктах). Діти визначеної категорії відзначаються низьким рівнем активної уваги, мають труднощі зі спрямованістю та волевиявленням уваги та не здатністю до тривалої концентрації уваги на певних завданнях та ситуаціях.

Вирішуючи *третьє завдання* дисертаційного дослідження, дисертантка визначила такі структурні компоненти уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом як: мотиваційний, пізнавально-комунікативний, творчо-діяльнісний. Серед окреслених наукових підходів значаться – когнітивний, індивідуально-комунікативний, сугестивний та музикотерапевтичний. Основними принциповими положеннями виявлено: принцип навіювання; принцип фасилітації; принцип усвідомленого сприйняття; принцип релаксації.

Четверте завдання було вирішено шляхом визначення наступних педагогічних умов корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом. А саме: застосування принципу індивідуального підходу; використання візуальної підтримки у навчанні; створення емоційно безпечного та позитивного фону уроку; використання музики як засобу комунікації; урахування негативних факторів, які ускладнюють сприйняття та емоційний стан на уроках музики.

Меті вирішення четвертого завдання присвячена і розробка критеріїв показників сформованості уваги дітей з аутизмом. Серед них: критерій здатність молодших школярів з аутизмом до вмотивованого музичного сприйняття на уроках музичного мистецтва (з показниками – наявність інтересу до звукової палітри музичного мистецтва та різноманітних музичних інструментів; вияв емоційного відгуку під час слухання музичних творів; концентрація уваги на передачі власних емоцій під час музичного сприймання та встановлено відповідні рівні сформованості; критерій ступінь здатності до утримання уваги під час звучання музичного твору (з показниками – вияв здатності до рухового відтворення звуковисотних та метро-ритмічних малюнків; наявність творчого реагування під час розпізнавання ладових і тембрових контрастів; спроможність до емоційно-діяльнісного контактування з іншими учнями під час виконання музичних завдань); критерій міра самостійності дітей з аутизмом у процесі музичної діяльності (з показниками – вияв слухо-зорових уявлень у процесі малювання під музику; вияв здатності до виконання музично-творчих завдань; прояв прагнення до імпровізації та реалізації своїх музичних ідей).

У результаті вирішення *п'ятого завдання* науково-педагогічного дослідження дисертантка провела педагогічний експеримент щодо перевірки ефективності методики педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами у процесі навчання музики. У результаті було доведено, що інтеграція різноманітних методів, творчих та інших корекційних завдань в контексті педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом, дає позитивну трансформацію когнітивних функцій учнів в процесі навчання музики і дозволяє стверджувати про ефективність запропонованої методики.

Отже, мета дослідження була досягнута, поставлені завдання розв'язані у повному обсязі, що підтверджено загальними висновками дослідження й дає підстави для представлення роботи до публічного захисту.

4. Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації.

Врахування розкриття змісту і представлених висновків дисертації, результатів експериментальної перевірки запропонованої авторської методики, достатньої апробації основних наукових положень на науково-практичних конференціях різного рівня, оприлюднення результатів наукового пошуку в достатній кількості публікацій, дозволяє констатувати, що представлена методика педагогічної корекції дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у процесі навчання музики доцільно запроваджувати в процес навчання музики дітей з особливими потребами, а саме дітей з аутизмом у спеціалізованих школах, школах мистецтв, загальноосвітніх закладах.

Значущість отриманих результатів дослідження для науки і практики.

До науково обґрунтованих результатів дисертаційного дослідження, виконаного Бедною Ю.О., які відзначаються вагомою науковою новизною і дають підстави кваліфікувати його як таке, що розкриває нові шляхи розв'язання досліджуваної проблеми. *Оскільки вперше* визначено сутність понять «*увага дітей з особливими потребами з різними проявами аутизму*», який розуміється, як складний когнітивний процес вибіркового сприйняття, пам'яті, мислення та мовлення у залежності від їх індивідуальних психологічних особливостей та «*увага дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у процесі навчання музики*», яка в роботі визначена як прояв з певною мірою адекватності реакції дитини з аутизмом на звучання музики, здатність фокусувати увагу на звукових враженнях, музичних інструментах та піснях. Розкрито їх теоретична та практична сутність на основі відповідних наукових підходів (когнітивного, індивідуально-комунікативного, сугестивного та музикотерапевтичного); визначених принципів: усвідомленого сприйняття, фасилітації, релаксації, навіювання та зроблених відповідних висновків; розроблено *структуру* уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у функціональній єдності мотиваційного, пізнавально-комунікативного та творчо-діяльнісного компонентів, які функціонують в системі наукового усвідомлення означених наукових підходів; розроблено *критерії* для оцінки розвиненості уваги дітей з аутизмом з їх показниками: критерій здатність молодших школярів з аутизмом до вмотивованого музичного сприйняття на уроках музичного мистецтва (з показниками – наявність інтересу до звукової палітри музичного мистецтва та різноманітних музичних інструментів; вияв емоційного відгуку під час слухання музичних творів; концентрація уваги на передачі власних емоцій під час музичного сприймання та встановлено відповідні рівні сформованості; критерій ступінь здатності до утримання уваги під час звучання музичного твору (з показниками – вияв здатності до рухового

відтворення звуковисотних та метро-ритмічних малюнків; наявність творчого реагування під час розпізнавання ладових і тембрових контрастів; спроможність до емоційно-діяльнісного контактування з іншими учнями під час виконання музичних завдань); критерій міра самостійності дітей з аутизмом у процесі музичної діяльності (з показниками – вияв слухо-зорових уявлень у процесі малювання під музику; вияв здатності до виконання музично-творчих завдань; прояв прагнення до імпровізації та реалізації своїх музичних ідей). Продуктивність дослідницької методики забезпечена засобами спеціальних методичних прийомів на основі запроваджених педагогічних умов: застосування принципу індивідуального підходу, використання візуальної підтримки у навчанні, створення емоційно безпечного та позитивного фону уроку, використання музики як засобу комунікації, урахування негативних факторів, які ускладнюють сприйняття та емоційний стан на уроках музики; розроблено етапи методики педагогічної корекції означеного феномену; *уточнено* зміст інклюзивної освіти в процесі навчання музики; *подальшого розвитку* дістали методи, засоби та прийоми педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне надати наступні дискусійні положення та зауваження до представленої дисертаційної роботи:

1. У вступі дисертації на с. 26 значиться: «розроблено *структуру* педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом у функціональній єдності мотиваційного, пізнавально-комунікативного та творчо-діяльнісного компонентів». На нашу думку, у роботі розроблена структура уваги дітей з аутизмом і методика педагогічної корекції їх уваги, а не структура педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.
2. Виникає запитання щодо першої педагогічної умови, а саме: застосування принципу індивідуального підходу. Адже серед наукових підходів, на яких базується представлене дослідження, є «індивідуально-комунікативний підхід». Тому ця педагогічна умова дещо повторює методологічний підхід на якому базується дослідження. Крім того, серед визначних принципів – принципу індивідуального підходу навпаки немає. Можливо варто було дещо інакше сформулювати цю педагогічну умову задля запобігання певної методологічної «тавтології».
3. У загальних висновках було б бажано висвітлити більш детально методику педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом, тобто виписати інтеграцію яких саме методів складає розроблена методика.
4. У схемі моделі методики педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом вважаємо доречним було б розписати назви етапів впровадження експериментальної методики.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є оригінальною за своїм змістом; науковою новизною і практичною значущістю; що має високий теоретичний рівень, відрізняється глибиною наукових підходів і принципів до визначення педагогічних умов і методичного забезпечення процесу педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами.

Прикінцевий висновок

Таким чином, узагальнюючи, зазначимо, що дисертація Бедної Ю.О. на тему: *«Методика педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики»*, подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), є завершеним, цілісним, самостійним, ґрунтовним, науково вагомим дослідженням з актуальної проблеми теорії мистецької освіти, методики навчання музики в умовах інклюзивної початкової освіти, яке має яскраво виражену наукову новизну і прикладне значення досягнутих результатів для практичної роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами. На підставі викладеного можна стверджувати, що представлена дисертаційна робота *«Методика педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики»*, має авторський характер і відповідає чинним вимогам пунктів NoNo 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України No 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка, Бедна Ю.О. заслуговує на присудження наукового ступеня вищої освіти доктора філософії PhD зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри музичного мистецтва
та методики навчання

Університету Григорія Сковороди в Переяславі



Handwritten signature of Irina Malashevskaya

Підпис: Ірина Малашевська

Засвідчую:
Нач. К. *Handwritten signature of A. M. Dymarenko*